

Продовження класичних архітектурних традицій у будівництві комплексу споруд Академії наук на розі вулиць Володимирської і Б.Хмельницького, №55/15

Мокроусова О. Г.

Київський науково-методичний центр по охороні, реставрації та використанню пам'яток історії, культури і заповідних територій, м. Київ

В статті розглядаються маловідомі аспекти історії видатної пам'ятки архітектури – комплексу будинків Академії наук УРСР на розі вул. Володимирської, Б.Хмельницького та Терещенківської, №55/15-13/2, який первісно проектувався для Ольгінської Міністерської жіночої гімназії. Надзвичайно вдало розташований в історичному та містобудівному оточенні, комплекс є прикладом унікальної 50-річної праці одного архітектора – Павла Федотовича Альошина. Поточнюються важливі моменти з надзвичайно складної і заплутаної будівельної історії пам'ятки. Встановлюються всі етапи її проектування та будівництва, прослежується еволюція творчих пошукув Альошина. Робота присвячена подіям після 1917 р.

У попередньому дослідженні нами була розглянута передісторія будівництва Ольгінської гімназії, починаючи з її заснування у 1873 р.[1]. Було порівняно між собою численні варіанти її проектування, проаналізовано вдалий вибір місцерозташування на території, що з першої третини XIX ст. тісно пов'язана з функціонуванням училищ і наукових закладів. Ми освітили

перший етап будівництва визначного архітектурного комплексу – з 1914 по 1917 рр. У другій частині розвідки мова піде про три наступні етапи будівництва, що супроводжувалися зміною призначення будівлі та її значним розширенням. Незважаючи на різкі зміни в ідейному обґрунтуванні роботи архітектору П.Альошину вдалося втілити свої творчі знахідки, зберегти містобудівне значення та стилістику споруди, яка є унікальним прикладом праці автора на одному об'єкті на протязі 60 років.

Нагадаємо, що у 1916 р. будівництво Ольгінської гімназії було офіційно призупинено. Але, незважаючи на війну і революційні події, роботи на будівництві не завмерли остаточно, вони повільно просувалися у 1917-1919 рр. [2]. Станом на середину 1917 р. фактично була завершена коробка будівлі, перекриття, сходи, покрівля. На протязі цього року окремі роботи ще намагалися завершити за рахунок підрядника Л.Гінзбурга, але це вже було не в його силах [3]. У березні 1918 р. член Ради народних міністрів Е.О.Сакович вніс пропозицію про дозвіл Міністерству шляхів сполучення добудовувати споруду гімназії, не ламаючи її внутрішнього плану [4]. Цікавим є широка варіативність майбутнього використання недобудованого об'єму: виробниче призначення, житло (казарми), адміністративні заклади. У 1917 р. велося листування щодо пристосування будинку під склади: «Гідроюзу» (гідротехнічні роботи армії південно-західного фронту), продовольчі та військово-інженерного відомства [5]. Тоді ж планувалося пристосувати гімназію під житло військових, розмітити тут просвітницький кінематограф для дітей тощо. 1918 р. збралися завершити будівлю для розміщення германських військ (на замовлення Германського центрального управління), при чому, за умов збереження проекту Альошина, який мав залишитися відповідальним виконавцем. Зацікавлено було в приміщеннях і Міністерство Народної Освіти та Мистецтв, яке готово було закінчувати роботи. 10 липня 1918 р. Міністерство, що розмістилося на б-рі Т.Шевченка, 14 (колишня Перша чоловіча гімназія), доручило П.Альошину вжити заходів до закінчення будівлі. «Усі організації, інституції і адмінособи Української Держави просимо допомогти Вам при виконанні цього доручення», – значалося в листі до архітектора [6]. Всі ці коливання щодо подальшої долі будівлі були викликані, перш за все, калейдоскопічною зміною влади на Україні. «(...)Роки війни... затримали будування ледве перекритого дахом будинку. Був час, коли навіть розібрано риштовання навколо незакінченого будинку, повиламувано пристосування для парового опалення і в запущеному домі містилося кубло злочинців»[7] – згадував сучасник подій. Архівні документи також свідчать про постійне розкрадення будівельних матеріалів та напади на охоронців [8].

У доповіді М.Стороженка в серпні 1918 р., коли на короткий час з'явилася надія на повернення старого життя, підкреслювалося: «...При

большевиках постройка не продвинулась вперед, здание нуждается в принятии особо срочных мер, ибо столярные и другие части почти все закончены, находятся под действием непогоды. Ныне, когда Добровольческая армия дает все основания для нормальной жизни в городе, когда появилось общение с городами, могущими удовлетворить комиссию и стеклом, и приборами отопления, когда рабочие освобожденные от гнета стеснительных условий труда, свободно могут приложить свой труд, необходимо принять все меры к окончанию здания гимназии» [9]. Але це був останній сплеск бурної діяльності колишнього директора гімназії, який більше 10 років витратив на реалізацію грандіозного проекту, яким, власне, і стала Ольгінська гімназія для Києва.

Всього через рік, влітку 1919 р., вже за радянської влади, нова Будівельна комісія вирішила продовжувати роботи для розміщення Наркомпроса (наркомату просвітництва). Тоді планували влаштувати зовнішні сходи з боку вул.Б.Хмельницького, закінчити дзвіницю (без башти), вставити вікна, навісити двері, завершити внутрішні роботи. Попри всі економічні труднощі зробити це частково вдалося, але використовувати споруду у такому вигляді не могли. У 1923 р. доля недобудованого будинку кардинально змінилася – було вирішено віддати його під Робітничо-Селянський палац ім.Леніна (або Селянський палац в пам'ять жертв революції). Всі гроші, зібрани до цього на монумент - пам'ятник Жертвам революції в Києві, передавалися на добудову Палацу. Ідея увічнити пам'ять історичної події в архітектурі стала своєрідною новацією часу, яка найкраще втіlena була у московському мавзолеї. Влада постановила «достроить здание согласно первоначальному проекту т.Алешина с введением в него тех изменений, кои, отвечая новому назначению здания, предложены автором». Подібне рішення свідчить про міцні позиції Альошина як провідного київського архітектора. Його хист, репутація, досвід і працездатність на протязі багатьох радянських десятиліть залишалися більш важливими, ніж дореволюційна біографія. Проектом планувалося добудувати стару наріжну частину, у 1924 р. звести будинок зібрань на розі Б.Хмельницького (Леніна) і Терещенківської (Чудновського) і галерею в середині двору з розплануванням саду. Підкреслимо, що ці елементи були запроектовані Альошиним ще у 1914 р. Тобто, не зважаючи на зміну ідеологічних засад, архітектурно-планувальне рішення не змінювалося. Масштабність дореволюційного задуму цілком задовольняла нову владу. Роботи планували завершити у 1926 р., хоча в листуванні з народним комісаріатом внутрішніх справ УРСР в січні 1924 р. вже висувалися сумніви щодо можливості добудови у строк [10].

В засіданні від 04.07.1924 р. Альошин зробив доповідь, в якій доводив важливість Палацу саме як пам'ятки Революції: «...Скульптурний

монумент при самом счастливом замысле и таком же осуществлении не может дать всем доступную символику великого вождя. С этой стороны архитектурное сооружение, привлекающее на помощь одновременно и скульптуру и живопись, может значительно полнее и разнообразнее запечатлеть образ и величие Ильича. Сооружение Рабоче-Крестьянского Дворца им. Ленина, дворца, вмещающего и залы для народных собраний и библиотеку с читальней, и музей нашего революционного прошлого, и все необходимое для осуществления смычки с селом.... Такова та идея, на которой сошлись все члены работавшей Комиссии»[11]. Риторика щодо величі вождя не дивує нас сьогодні – Альошин не був творцем, відірваним від реалій. Залишившись в радянській країні, він обрав свою долю і мав пристосовуватися до нового життя. Селянин за соціальним походженням, син багатого підрядчика-купця, він отримав дворянство, був одружений на дворянці. Його співпраця з новою владою – з 1918 р. був міським, потім губернським архітектором – не врятувала його від обшуку у 1927 р.[12].

Незважаючи на словесну підтримку ідеї, найкраще місце для Палацу Альошин бачив в робітничому районі між Лук'янівкою та Солом'янкою, біля вокзалу. Не зовсім зрозуміло, чому він запропонував цю територію. Можливо, не хотів, щоб його звинуватили у «просуванні» свого старого проекту. Можливо, мав нові архітектурні ідеї, які міг реалізувати лише на вільному просторі. Але, не виключено, що таким чином він сподівався врятувати колишню гімназію від кардинальної перебудови. Проте, інші члени засідання не погодилися із запропонованими місцями (біля вокзалу або на Печерську, навколо заводу «Арсенал»), побоювшись затягування нових робіт на 5-6 років. У виступах підкresлювалося, що «гораздо целесообразнее 1-1,5 года строить реальный памятник, чем тоже время посвящать построению проекта памятника»[13]. Лише один з учасників засідання висунув протилежну точку зору, вважаючи, що будівля на Володимирській, 55/15 не відповідає меті. «Здание приспособлено к гимназии, а не для тех массовых собраний, демонстраций, какие должны приурочиваться к Рабоче-Крестьянскому дворцу. И местоположение и расположение здания не отвечает требуемому масштабу (...). Восстановление Ольгинской гимназии отвечает быть может требованиям завтрашнего дня...» [14]. Врешті-решт комісія постановила терміново приступити до закінчення Ольгінської гімназії, вважати ці роботи частиною загального плану по увічненню пам'яті Леніна, створити комісію по добудові Палацу, яка могла б «кооптировать представителей ученого и художественного мира». Було також вирішено провести ряд розширених зібрань, для того, щоб ознакомити робітничі маси з проектом П.Альошина. Так будівництво, яке, за задумом, символізувало ідейні та культурні цінності Російської імперії, змінило ідеологічне спрямування.

На першому етапі планувалося зробити надбудову 4 поверху і прибудову зали на 2000 осіб [15]. На засіданні 21 червня 1924 р. Альошин представив ескізні проекти – варіанти з надбудовою і без неї. 4 поверх виглядав як атиковий, повторюючи рішення 3 поверху, але надавав споруді більш монументального вигляду і закінчувався хорами головної аудиторії. На двох пілонах головного входу з боку вулиці Б.Хмельницького автор розмістив дві алегоричні скульптури – пролетаріат, який на своїх руках утримує земну кулю. Над головним входом мали встановити колосальну фігуру В.Леніна висотою 6 аршин (4,26 м). Вхід увінчувався баштою зі шпилем з позолоченою 5-кінцевою зіркою. На фронтоні планували розмістити напис – «Робітничо-Селянський Палац пам'яті В.І.Леніна». Використав П.Альошин і колишню чавунну огорожу з додаванням над входом з боку Володимирської, на фоні величезного вікна, герба УРСР, який підтримували фігури Робітника і Селянина. На фронтоні також проектувався напис з назвою, доповнений двома лозунгами на тему завдань Палацу. Чотири замкові камені вікон 1 поверху Альошин доповнив скульптурними зображеннями загиблих борців революції – Урицького, Володарського, Воровського, Свердлова, а над парадним входом – Т.Шевченка. Знову легко трансформувалася дореволюційна ідея увічнення спершу видатних світових педагогів, згодом – російських державних діячів [16].

Пофарбувати будівлю мали у два кольори: головні архітектурні форми – у колір природного каменю–ватняку за прикладом Пролетарського музею (колишній Педагогічний, Володимирська, 57), поле стін – в сірий колір. Як бачимо, сучасне пофарбування яскраво блакитного кольору з білими деталями протирічить авторському задуму, і в цілому не відповідає стилістиці споруди, зменшує її монументальність. Цікаво, що у 1928 р., коли Національний геологічний музей, що розмістився в об'ємі по вулиці Леніна (Б.Хмельницького), хотів змінити колір фасадів, П.Альошин різко виступив «проти пофарбування стін в інший колір, який порушить гармонічну ув'язку тонів та художнє оформлення» [17].

Розглядаючи цей проект, члени технічної комісії висловлювали різні точки зору. В.Риков, один з найкращих київських архітекторів старшого покоління, вважав, що надбудова надасть споруді більш монументального вигляду, зміна фасадів вдало вирішить завдання – вхід з боку вулиці Леніна яскраво підкреслити призначення будівлі. Деякі молоді архітектори висували численні зауваження, однією з пропозицій стала заміна надбудови пласкою покрівлею. У башті, яка первісно призначалася для церковної дзвіниці, хотіли розмістити астрономічну обсерваторію. Вислухавши всі позитивні і критичні зауваження щодо надбудови, Альошин, який завжди відстоював свою точку зору, у притаманній йому різкій манері відповів, що «не считает возможным входить в пререкания по некоторым замечаниям».

ниям членов собрания, в виду того, что они носят чисто интуитивный характер. Аттиковый этаж, явно выраженный ритм 7 отдельных групп окон в соседстве с полуциркульными окнами и колонны боковых частей, тройные окна на гладком фоне стены по улице Короленко, башня со шпилем, увенчивающим здание – это основные моменты всей композиции и о них спорить – это значит вести бесконечные разговоры об индивидуальном подходе каждого художника в отдельности» [18].

Роботи розпочалися, але якось трансформувалася ідея палацу імені Леніна – за кілька років радянська влада почала позбавлятися революційної романтики і патетики. Тому майже закінчену будівлю передали Академії Наук УРСР. З цього приводу 8 листопада 1927 р. відбулося урочисте засідання президії окрвиконкому та київської міськради з членами Української академії наук. Ця подія, присвячена 10-ій річниці революції 1917 р. проходила під лозунгами «Хай живе єдність науки та пролетаріату», «хай живе всесвітній Жовтень». В урочистому виступі голови наради Любченка зазначалося: «(...) Сьогодні ми передаємо Українській Академії Наук новий добудований будинок. Ця передача не є випадковий факт, не є жест, що робимо його з великим напруженням. Це є тільки складова частина нашого будівельного процесу. УАН не є для нас іграшка – це є реальна сила, що спричиняється до творення нової радянської української культури...»[19]. У відповідному слові президента Академії наук академік Липський відповів – «жодна держава у світі не зробила для розвитку науки стільки, скільки зробила радянська влада» [20]. Нагадаємо, що саме в цей час на Академію наук розпочався наступ радянської влади, яка примушувала вчених слугувати їй, а не науці.

В процесі надбудови стару покрівлю замінили новою залізною, між 1-2 поверхах виконали залізобетонні перекриття, розібрали пошкоджені перекриття головного залу, встановивши залізобетонні склепіння. На фасадах провели ліпні роботи з цементного розчину на металевій арматурі всередині. В кесонах зовнішніх арок встановили пальмети і розетки з мастики, зробили барельєфи з цементу [20]. Але скульптурне оздоблення на фасадах не було виконано. В березні 1928 р. майже всі будівельні роботи були закінчені, за виключенням об'єму з боку вулиці Терещенківської, який начорно розпочали у 1927 р. і вивели лише цокольний поверх [22]. Його планували добудувати на протязі 1928 р. і розмістити тут друкарню ВУАН [23], але не встигли. Не змогли завершити вежу на даху, балкони з боку вулиці Б.Хмельницького, замінити чавунну огорожу на сходах біля пілонів, встановити чавунну огорожу по вулиці Б.Хмельницького та цегляну огорожу на розі з Володимирською, спланувати подвір'я, встановити на фронтонах позолочені літери [24].

Після закінчення внутрішніх робіт у 1928 р. комплекс отримав назву «Новий будинок Всеукраїнської Академії наук». З 1929 р. тут розмістилися: інститут технічної механіки, геологічний, палеонтологічний, зоологічний і акліматизаційні музеї, бібліотека, кабінети президента АН, математичний кабінет, конференц-зал, Дніпровська біологічна станція тощо [25].

Наступний, третій етап розбудови академічного комплексу, розпочався через кілька років, у 1933 р. У пояснювальній записці до технічного проекту добудови ВУАН П.Ф.Альошин підкresлював, що завершений 1928 р. об'єм був лише частиною, хоча і значною, проектного плану. До І черги розширення будинку увійшов проект добудови наріжного об'єму по вул.Б.Хмельницького та Терещенківської (здійснений) і надбудова 4 поверху до рівня 4-поверхового фасаду по Володимирській. Як свідчать фотографії 1930-х – сер. 1940-х рр., надбудували лише частину по Б.Хмельницького, від кута з Терещенківською до башти. II черга передбачала прибудову 4-поверхового дворового корпусу, III черга – прибудову корпусу для Зоологічно-Біологічного інституту по лінії Терещенківської вулиці (рисунок 1) (не була здійснена) [26]. *«Намеченная пристройка в связи с организацией парка, заканчивая собою в полной мерездание ВУАН, органически увязывается с существующим зданием: по всей архитектуре внешней и внутренней эта пристройка является частью всего целого здания ВУАН»*[27].

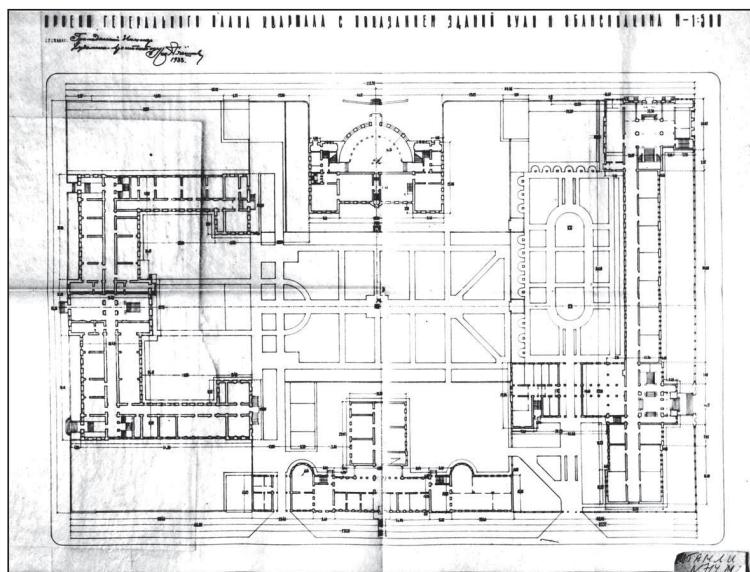

Рисунок 1. Проект генерального плану кварталу з позначенням споруд ВУАН. 1933 р.

В проекті 1933 р. Альошиним була збережена основна ідея і композиція двадцятирічної давнини. Залишилася вертикальна вісь колишньої дзвіници

Реконструкція житла. Випуск 9

(у дещо зміненому вигляді), пристосована під обсерваторію. В новій башті архітектор розмістив годинник (рисунок 2). Крупномасштабні напівциркульні вікна наріжного з вул. Терещенківською об'єму (колишня церква) були замінені на звичайні і прямокутні, розділені по висоті на два ряди. Зрозуміло, на фасаді не залишилося жодних ознак церкви. Фасад з боку Володимирської майже не змінився (рисунок 3) [28]. Об'ємне уявлення про задум дає перспектива (вміщена у журналі за 1937 р.)[29] з боку вул. Терещенківської та Б.Хмельницького (рисунок 4), на якій привертає увагу масштабна скульптура на високому постаменті (фігура з глобусом), розміщена на розі вул. Терещенківської та Б.Хмельницького. Цей елемент не був втілений.

Рисунок 2. Технічний проект прибудови та надбудови будинку ВУАН.
Перспектива по вул.Леніна (Б.Хмельницького). 1933 р.

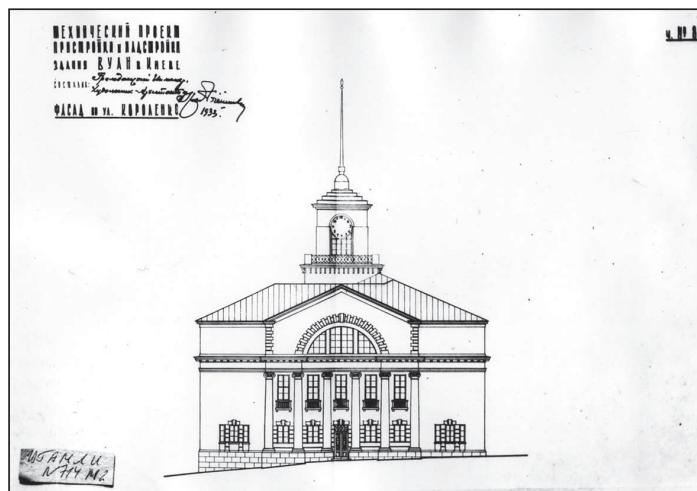

Рисунок 3. Технічний проект прибудови та надбудови будинку ВУАН.
Фасад по вул. Короленка (Володимирській). 1933 р.

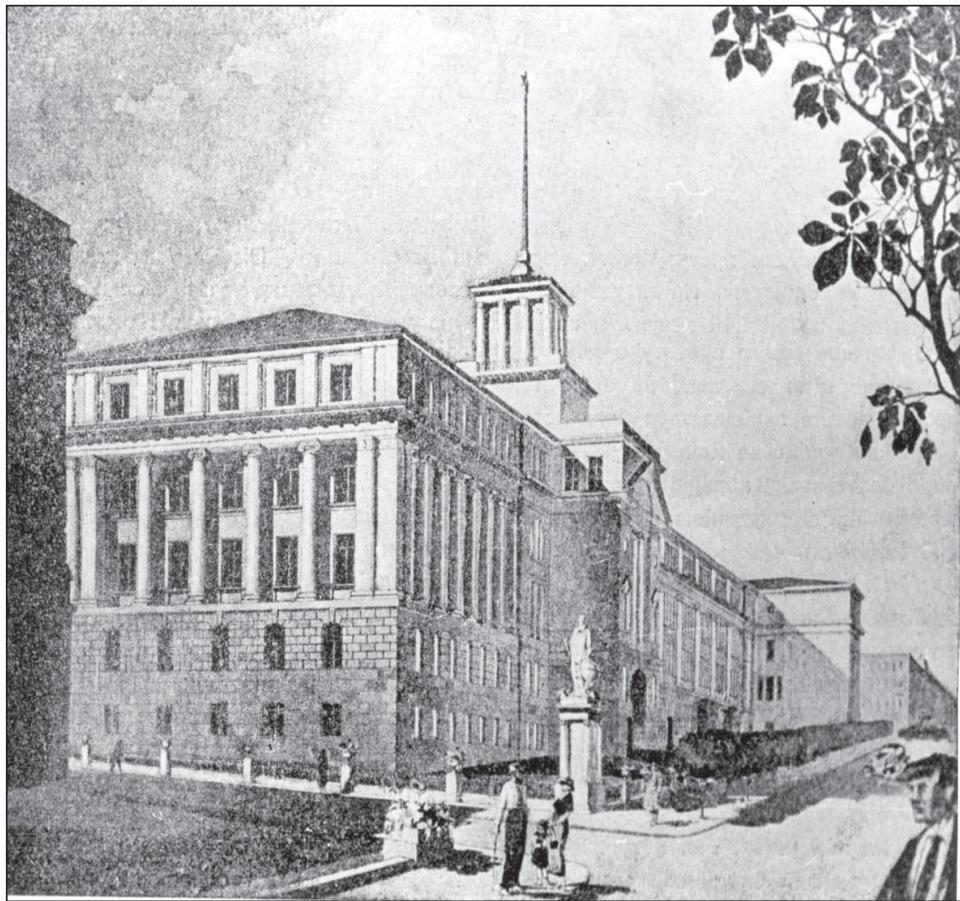

Рисунок 4. Проект добудови інституту геології.
Загальна перспектива з вул. Б.Хмельницького. 1937 р.

Проектування та будівництво тривало кілька років. Роботи по надбудові і прибудові нового корпусу закінчилися наприкінці 1939-на поч.1940 р., про що згадується в пресі, при чому не завжди позитивно. Відомий український архітектор М.Холостенко вважав невдалим поєднання споруди Академії Наук та нових масивних житлових будинків на розі Леніна та Пушкінської (Будинок акторів та архітекторів) з дореволюційною мало-поверховою забудовою, шкодував про безсистемність забудови вулиці і Києва в цілому [30].

Після закінчення Вітчизняної війни, влітку 1945 р., садибу знову передали у володіння Академії Наук [31]. П.Альошин одразу повернувся до ідеї реконструкції всього академічного кварталу, яка не була реалізована перед війною. Планували також закінчити надбудову 4 поверху. Проект Альошина включав надбудову 4-го поверху і прибудову з боку Терещенківської двох корпусів. Забудова кварталу передбачала зведення у 1949 р. нової будівлі музею Літотеки та розширення інституту Ботаніки (сучасний будинок по Терещенківській, 4, колишній флігель І гімназії, зведений О.Беретті) (рисунок 5), Павло Альошин у пояснювальній записці до ескізного проекту забудови садиби 1946 р. підкреслив глобальність

свого задуму: «...разрешить давно назревший вопрос о необходимости построить на этой территории зал собраний ... примерно на 700-800 человек, используя по возможности входную часть здания Академии Наук с ул. Ленина. Кроме того, в связи с тем, что часть соседнего здания Министерства Народного Просвещения УССР используется Академией Наук для Института истории и других учреждений Академии, мною запроектирован корпус, идентичный зданию Музея Литотеки для перевода в него из здания Министерства Народного Просвещения всех находящихся там учреждений Академии Наук.

В свете этих потребностей, а также, исходя из учета большой ценности зданий, расположенных на этой территории и центральное местоположение ее в плане г.Киева – мною разрешена вся архитектурная задача уже существующих зданий в формах классицизма Беретти и Алешина путем придания зданию Института Ботаники возможной монументальности и подчеркнутого центра по улице Чудновского, надстраивая 3-ий и частью 4-ый этажи (рисунок 6). Остальные корпуса расположены так, чтобы увязываясь с существующим зданием Академии Наук выявить и подчеркнуть центральное положение здания Института Ботаники и расположенное на одной с ним оси здание Музея Ленина.

Вместе с тем, развивая задачу деятельности Музея Литотеки, мною помечен у южной стороны здания Академии Наук в непосредственной близости к зданию музея Литотеки зеленый партер, засаженный частью деревьями и кустами, а большей частью цветами, и оборудованный лучшими образцами каменных пород Украины в виде отдельно стоящих блоков, колонн, площадок, ступеней, ваз, пьедесталов и даже статуй; а в намеченных четырех павильонах, сооруженных также из украинских гранитов, располагаются витрины с образцами более редких пород, орнаментальных элементов архитектуры и прочее» [32]. Додамо, що в цій грандіозній програмі Альошин намагався повернути ту виставку-музей, яка існувала в саду ВУАН і була зруйнована під час добудови 1937-1938 рр. Поява ж такої експозиції, що не була єдиною на Україні, пов'язана з активним пропагуванням декоративно-личкувального каменю в архітектурі сер.1930-х рр.[33].

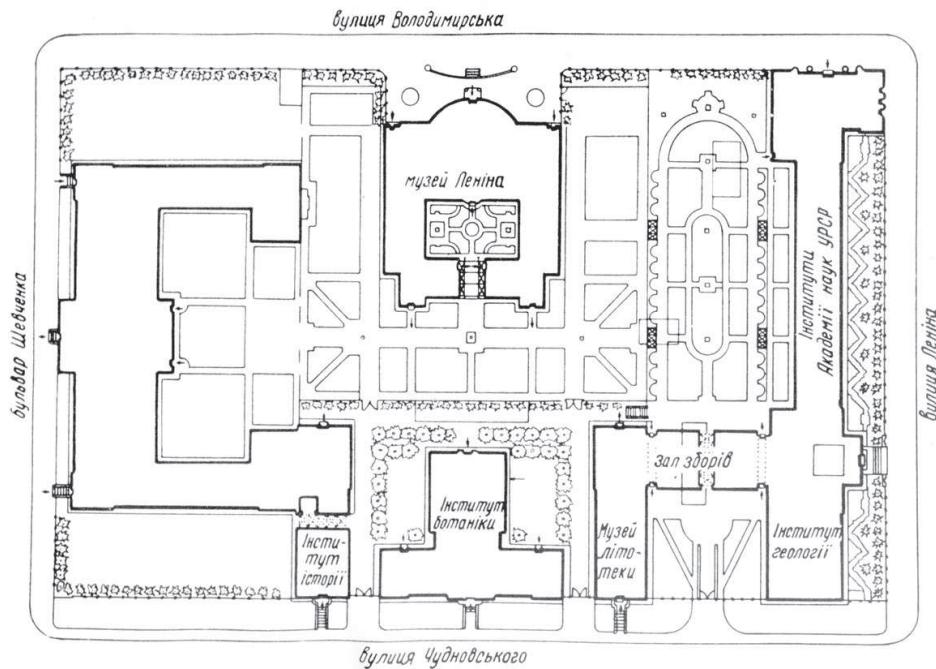

Рисунок 5. Проект генерального плану кварталу. 1948 р.

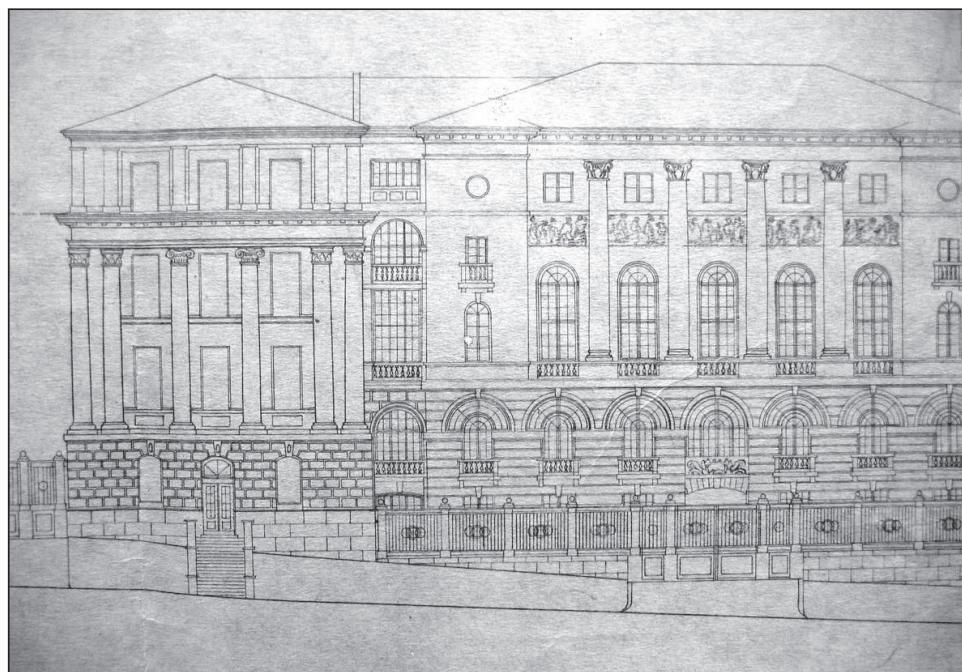

Рисунок 6. Проект будинку Літотеки та розширення будинку Інституту Ботаніки по вул. Терещенківській. Фасад з боку вул. Леніна (Б.Хмельницького). Фрагмент. 1948 р.

В центрі всього кварталу, на його головній вісі архітектор знову намітив скульптуру В.Леніна – цей елемент був вже непотрібним, але залишився невід'ємним ідеологічним знаком і, здається, робив проекти більш «прохідними». Альошин також наполягав на плануванні території всього

кварталу та влаштуванні огорожі за зразком чавунної решітки О.Беретті. По центру фасаду береттієвського будинку по Терещенківській він за-проектував шестиколонний портик, «*каковое решение определило вполне гармоничную форму всего здания.*» 4-поверховий музей Літотеки мав всередині сходи, що вели до парку [34]. Проте, якщо про незакінченість проекту Альошина, особливо в частині планування території комплексу, яка і до сьогодні залишається невпорядкованою, можна шкодувати, то збереженість твору Беретті у незміненому вигляді примушує радіти такому перебігу подій.

Після війни Альошин продовжив проектування, яке мав завершити у 1948 р. Ale роботи просувалися повільніше, ніж розраховувалося, що примусило в.о. президента Академії наук академіка Кіпріянова звернутися до Альошина з гнівним листом [35]. Збереглося кілька варіантів креслень будинку Літотеки та розширення будинку Інституту Ботаніки по вул. Терещенківській, №4 (1948, 1957 рр. (рисунок 7) [36]. Проект розроблявся в інституті «Гіпроцивельпромбуд» (в роботі під керівництвом Альошина брали участь архітектор Дроботун І.А., інженер-конструктор Кожушко Л.Ф.). Ескізний проект був затверджений 1948 р., технічний проект інститут закінчив 1951 р. Він був погоджений у 1953 р. [37]. Літотека мала включати різноманітні склади, музейні стелажі, зали для роботи спеціалістів, кімнати для обробки зразків каменю тощо [38].

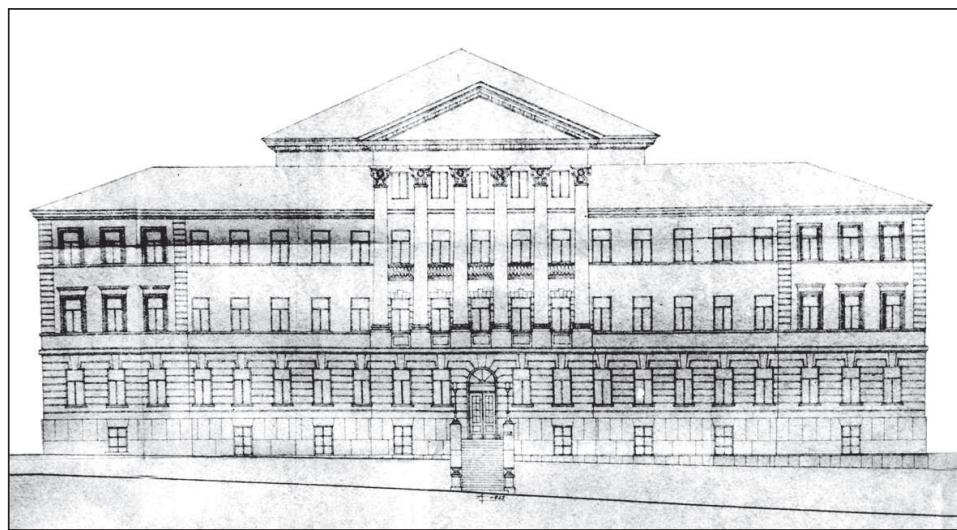

Рисунок 7. Проект реконструкції будинку Інститут Ботаніки по Терещенківській, 4. 1957 р. Не реалізований

Привертає увагу, що на кресленні 1948 р. головного фасаду по вул. Б.Хмельницького, між вікнами 4-го поверху, олівцем схематично домальовані сюжетні багатофігурні композиції на античну тему між вікнами на 4 поверхі (рисунок 6), які повторювали фриз, вперше введений

у проекті 1911 р. Ймовірно, їх наніс сам Альошин. Цей епізод свідчить про велике значення, яке архітектор приділяв елементами монументального мистецтва, розуміючи його виключне естетичне значення (на противагу сuto ідеологічним пам'ятникам Леніну). Вкрай важливі елементи продовжували тематику фризу на будинку Педагогічного музею, що присвячений розповсюдженню просвітництва. Обидва фризи, за задумом автора, поєднували академічні споруди та музей в єдиний архітектурно-декоративний ансамбль. Можна лише шкодувати, що рідкісні для київської архітектури елементи, де монументальне мистецтво на фасадах зустрічається не часто, не були виконані. Це збіднило пейзаж вул.Б.Хмельницького, Терещенківської та Володимирської.

У відповідь на вимогу пожежного управління збільшити розриви між старими і запроектованими будівлями до 15 метрів, Альошин, пояснюючи особливості свого проекту, просив залишити розриви у 8,76 м «...в интересах наиболее архитектурно обоснованного оформления всего квартала в целом»[39]. Це ще раз підкреслює, що Альошин тяжів до ансамблевих рішень, як з точки зору художньої завершеності, так і тієї містобудівної ролі, яку відігравали його споруди: «... архитектор всегда рассматривал каждое сооружение в этом районе города, а также расположенные в непосредственной близости от него, как единое целое. Стремление к ансамблевости - вот ключ к пониманию и особой привлекательности зданий этой части Киева, и составляющих мастерства зодчего» [40].

Об'єм, що виходив на Терещенківську, призначався для музею Літотеки інституту геології, а в частині, яка прилягала до будинку по Б.Хмельницького, з 1953 р. планували розмістити лабораторію інституту органічної хімії (раніше передбачався конференц-зал Академії наук). Вхід до лабораторії мав здійснюватися через вестибюль з боку Б.Хмельницького. Прибудова з курдонером на першому плані, яка виходить на Терещенківську, була завершена приблизно у 1961 р.[41] .

Надбудова та реконструкція інституту ботаніки по Терещенківській, 4, як вже говорилося вище, здійснені не були. Не побудували і новий корпус одного з академічних інститутів ліворуч №4, симетрично до музею Літотеки. До нереалізованих проектів належить і варіант реконструкції і прибудови до Природознавчого музею (з боку вул.Б.Хмельницького) дворового об'єму, що відрізнявся від первісної стилістики будинку (інститут «Гіпроцивільпромбуд», архітектор Швец Н., 1977 р.) (рисунок 8) [42] .

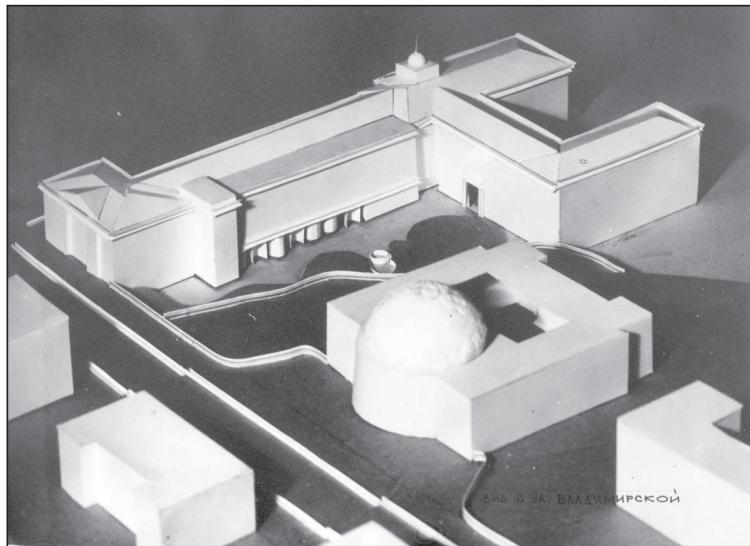

Рисунок 8. Макет комплексу з дворовою прибудовою по вул.Б.Хмельницького. 1977 р. Не здійснена

Незважаючи на незавершеність, роботу в «альошинському кварталі» сміливо можна вважати одним з найцікавіших прикладів розбудови і реконструкції міста в цілому. «(...) Проект Альошина, який він удосконалував майже протягом 50 років... є неповторним зразком реконструкції та забудови одного з центральних кварталів міста (...). Величезна споруда, що підіймається на розі вулиці Репіна, немов би поставлена на постамент з зеленого газону... Абриси цієї споруди стали неповторною частиною нашого міста»[43] (рисунок 9).

Рисунок 9. Будинок ВУАН в забудові вул. Б.Хмельницького. 1950-і рр.

Перелік посилань

1. **Мокроусова О. Г.** Проектування комплексу Ольгінської гімназії на розі вулиць Володимирської і Б.Хмельницького як приклад розвитку творчої думки П.Альошина // Реконструкція житла. – 2007. – Вип.8. – С.230-247.
2. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.29, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 39 тощо
3. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.135
4. **Українська Центральна Рада: Документи і матеріали.** У 2 т.– К.– Т.2.–1997. – С.201-203
5. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.27, 28
6. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.16, 29
7. **Ернст Ф.** Київ. Провідник. – К.1930. – С.195
8. Там само. – С.45-71
9. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.40. – С.5
10. **ЦДАВО.** Ф.5. – Оп.2. – Спр.509
11. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.41. – С.3
12. **ЦДАМЛМ** Ф.8. – Оп.1– Спр.896
13. **ЦДАМЛМ** Ф.8. – Оп.1. – Спр.41. – С.4
14. Там само
15. Там само. – С.23
16. **Мокроусова О. Г.** Проектування комплексу Ольгінської гімназії на розі вульць Володимировської і Б.Хмельницького як приклад розвитку творчої думки П.Альошина. // Реконструкція житла. – К.207. – Вип.8. – С.243
17. **ДАКО.** – Ф.Р433. – Оп.1. – Спр.482. – С.84
18. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.41. – С.17-18
19. **ДАКО.** – Ф.Р-112. – Оп.1. – Спр.2903. – С.5
20. Там само.
21. **ДАКО.** – Ф.Р-433. – Оп.1. – Спр.946
22. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.95
23. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.93
24. **ДАКО.** – Ф.Р-433. – Оп.1. – Спр.482
25. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.72
26. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.95. – С.20-21.

27. Там само. – С.8.
28. Там само.
29. **Ганс Й.** Перший з'їзд архітекторів України // Соціалістичний Київ. – 1937. – №4. – С.5-8
30. **Холостенко М. В.** Шляхом віджилих традицій і випадковостей // Архітектура Радянської України. – 1940. – №4. – С. 11-12.
31. **ДАМК.** – Ф.Р-1. – Оп.4. – Спр.62. – С.134.
32. **ЦДАМЛМ.** – Ф.8. – Оп.1. – Спр.98. – С.18. –33.
33. **Суботін М. П.** За природний декоративно-личкувальний камінь // Архітектура Радянської України. – 1939. – №8. – С.26
34. **ЦДАМЛМ.** – Ф.8. – Оп.1. – Спр.98. – С.18. –33.
35. **ЦДАМЛМ.** Ф.8. – Оп.1. – Спр.104
36. Там само
37. **ЦДАВО** Ф.Р-4906. – Оп.1. – Спр.5518.
38. **ЦДАВО** Ф.Р-4906. – Оп.1. – Спр.1491.
39. **ЦДАВО** Ф.Р-4906. – Оп.1. – Спр.5518. – С.34.
40. **Алєшин В.** Здание Ольгинской гимназии по ул.Хмельницького,15 в Києве/ http://www.alyoshin.kiev.ua/Files/publika/ru_styl.html . – С.1-5.
41. **Будкевич В.** Володимирська вулиця. – С.82; Артемов А., Гаврилюк Л., Кіпоренко М., Кучерук О., Овчаренко О., Осташко Т., Панкьова С., Піскова Е., Трегубова Т., Федорова Л. Міністерської жіночої гімназії св. княгині Ольги комплекс... – С.695-709.
42. **ДАМК.** Ф.Р-6. – Оп.3. – Спр.10320.
43. **Ясієвич В.** Київський Зодчий П. Ф. Альошин. – К., 1966. – С.50.

Отримано 03.03.08